

Hvem trenger vanndata og hvem har økonomi til slike data?

Av Leif Nilsen.

Leif Nilsen er vassdragsforvalter i Miljøvernnavdelingen i Akershus.

*Innlegg på møte i Norsk Vannforening
5. mars 1991.*

Jeg vil i foredraget ta utgangspunkt i forholdene i Oslo og Akershus, og komme med en del eksempler fra dette området. Jeg vil forsøke å legge hovedvekten på det regionale og nasjonale behovet for overvåkingsdata.

Hvem trenger vanndata?

Min erfaring er at behovet for overvåkingsdata er stort og økende. Det er betydelig interesse fra mange hold for å vite hvorledes tilstanden i vassdragene er, og hvorledes denne utvikler seg over tid. Dette har en sammenheng med at miljøverninteressen er sterkt økende.

Det er i overskriften stilt spørsmålet hvem som trenger overvåkingsdata. De som har behov for overvåkingsdata spenner over et vidt område fra statlige forvaltningsinstanser til fiskeforeninger, skoler og almenheten. Det kan gjøres et skille mellom de som selv står for fremskaffelsen av data og bekoster dette, og de som kun etterspør data bl.a. som brukere av vassdragene.

Jeg vil i det etterfølgende ta for meg de forskjellige brukere av vanndata.

Statlige organer.

Miljøverndepartementet har som overordnet forvaltningsmyndighet be-

hov for informasjon om tilstanden i vannforekomstene og hvorledes denne utvikler seg over tid. Miljøverndepartementet skal fremskaffe beslutningsgrunnlag for å fastsette nasjonale mål for vannforekomstene i Norge. Den faglige aktiviteten er imidlertid i stor grad delegert til direktoratene dvs. Statens forurensingstilsyn (SFT) og Direktoratet for naturforvaltning (DN), og til fylkesmennenes miljøvernnavdelinger. SFT og DN har ansvar for nasjonale overvåkingsprogrammer. Gjennomføringen skjer i samarbeide med miljøvernnavdelingene i fylkene. Disse har etterhvert fått et større ansvar for overvåkingsaktivitetene.

Miljøvernnavdelingene har ansvar for forurensingstilsyn, natur- og friluftsliv-saker, samt vilt-, fiske-, og vassdragsforvaltning. Alle disse sektorene har behov for vanndata. Dette gjelder særlig på forurensningssiden hvor fylkesmannen er konsesjon- og tilsynsmyndighet for kommunale utslipp og utslipp fra landbruket. Fiskeforvaltningen i avdelingen har også et stort behov for vanndata.

SFT tar sikte på å overføre en større del av ansvaret for overvåkingen av vassdragene til miljøvernnavdelingene.

Fire fylker deriblant Oslo/Akershus har de siste årene fungert som prøvetylker, hvor fylkesmannen har stått for den praktiske koordineringen av den tiltaksrettede forurensningsovervåkingen. Ordningen har bestått i at fylkesmannen i samarbeide med kommuner, interkommunale selskaper og til dels fylkeskommunen har utarbeidet et forslag til samlet program inkl. finansiering for overvåking av de viktigste vassdragene i fylket. SFT har bevilget et rammebeløp til overvåking i fylket. Miljøvernavdelingen inngår så avtaler med den som står for den praktiske gjennomføring.

Av andre statsetater som har behov for overvåkingsdata innen sitt forvaltningsansvar kan nevnes NVE.

Fylkeskommunene.

Fylkeskommunene er tillagt ansvar som regional planmyndighet etter plan- og bygningsloven, og har bl.a. ansvar for fylkesplanlegging. Fylkeskommunene kan også ta initiativ til prosjekter av regional betydning slik som vannbruksplanlegging og interkommunal vannforsyning. I Akershus har fylkeskommunen bidratt de senere årene til gjennomføring av vassdragsovervåking. Gjennom Romerike vannbruksplanutvalg har fylkeskommunen engasjert seg i spørsmål knyttet til vannkvalitet. Akershus fylkeskommune har også ut fra et mer politisk ståsted engasjert seg i fremskaffe data om forurensningssituasjonen i vassdragene.

Kommunene.

Kommunene er en viktig bruker av vanndata. Dels blir kommunene pålagt å fremskaffe vanndata for å klarlegge konsekvensene av kommunale utslipp

til vassdragene, dels står kommunene selv som en viktig bruker av vassdragene. Gjennom MIK-prosjektet (Miljøvern i kommunene) og videreføring av dette, må en regne med at kommunene får et stadig økende miljøansvar.

For å løse sine oppgaver innen vann- og avløpssektoren samarbeider kommunene seg i mellom gjennom etablering av interkommunale selskaper.

Disse selskapene står for utbygging og senere drift av tekniske anlegg. Det er også eksempler på rene planlegging- og utredningsselskaper. På regionalt nivå har interkommunale selskaper ofte stor betydning.

I Akershus er det etablert flere interkommunale avløpsrensaneanlegg. Det kan nevnes VEAS og RA-2 som begge arbeider med å fremskaffe vanndata for sine resipienter. På vannforsyningssiden har tidligere i dag Nedre Romerike vannverk (NRV) orientert om sitt opplegg for overvåking av råvannkildene. Det kan også nevnes at på Romerike gikk 12 kommuner tidlig sammen om å etablere Avløpssambandet Nordre Øyeren (ANØ) som et interkommunalt selskap. Selskapet har bl.a. til formål i samarbeide med andre å føre oppsyn og kontroll med forurensning av vassdragene i Nordre Øyerens nedslagsfelt i Akershus, og med drift og pleie av vassdragene. ANØ forestår videre planlegging av konkrete tiltak for kommunene. Fylkesmannen har inngått en samarbeidsavtale med ANØ om den praktiske gjennomføring av den statlige overvåkingen på Romerike.

Kommunene har dessuten ansvar for næringsmiddelkontroll deriblant av drikkevann. Næringsmiddelkontrollen har normalt etablert laboratorier på interkommunal basis. Næringsmiddel-

kontrollen har behov for overvåkingsdata i forbindelse med tilsyn av drikkevannkildene.

Landbruket.

Landbruket etterspør data om forureningsstilstanden i vassdragene. Landbruket som sektor er i ferd med å legge om produksjon og driftsmåter i en mer miljøvennlig retning. Fylkeslandbrukskontorene og landbrukskontorene i kommunene har behov for data om tilstanden i vannforekomstene. Det samme gjelder landbrukets egne organisasjoner.

Industrien.

Industrien blir dels pålagt av forureningsmyndighetene å fremskaffe data om konsekvensene av utslippene, dels har industrien som sektor en egen interesse av at de faktiske forholdene i vassdragene er klarlagt så godt som mulig. I særskilt industribelastede vassdrag kan derfor industrien være en viktig bidragsyter for å fremskaffe overvåkingsdata.

Ideelle organisasjoner.

Dette gjelder bl.a. jakt- og fiskeforeninger og naturvernforeninger.

I Akershus har Akershus jeger- og fiskeforening (AJFF) sammen med sine lokale foreninger engasjert seg sterkt i å kartlegge forursingssituasjonen i fylket. Høsten 1988 ble det gjennomført en omfattende prøveinnsamling. Prosjektet omfattet ialt 962 vannkjemiske enkeltmålinger av alle større bekker, elver og innsjøer i Akershus. AJFF organiserte arbeidet i samarbeide med miljøvernavdelingen. De lokale foreningene sto for innsamlingen av prøvene. Data om vannkvaliteten kommer

til anvendelse i forbindelse med fiskekultivering og kalking av vassdragene. Dette arbeidet drives i Akershus i stor utstrekning av fiskeforeningene i samarbeid med grunneierne og miljøvernmyndighetene.

Det er også etterspørsel etter vann-data fra naturvernforeninger og friluftslivorganisasjoner. I Akershus er det gjennom Miljøpakke Romerike lagt vekt på å trekke inn de frivillige organisasjonene i arbeidet med å nå felles miljømål. Det er etablert et samarbeide med naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) om gjennomføring av konkrete prosjekter knyttet til vannforekomstene.

Forsknings- og undervisningsinstitusjoner.

Jeg skal ikke gå nærmere inn på behovet her, men nøye meg med å konstatere at skoleverket ofte etterspør data om tilstanden i vassdragene. Gjennom egne undervisningsopplegg og prosjekter har bl.a. enkelte videregående skolene engasjert seg i prøvetaking og fremskaffing av data om miljøet omkring vassdragene.

Allmennheten forøvrig.

Mye av informasjonen til allmennheten skjer gjennom pressen. Særlig lokalpressen er en viktig kilde til å dekke det behov folk har for informasjon om tilstanden i vassdragene på stedet.

Hvem har økonomi til å fremskaffe overvåkingsdata?

Staten.

Miljøverndepartementet må ha hovedansvaret for at det finnes midler til å

overvåke de viktigste vannforekomstene i Norge. Sett fra ståstedet i fylket synes det ikke som om dette følges godt nok opp. I forhold til behovet er det en mangel på midler til overvåking. Sett i forhold til de store investeringer som gjennomføres med sanering av kloakkutslipp og innen landbruket er det behov for en økning av overvåkingen for å følge med hvorledes tilstanden i vassdragene utvikler seg. Det er også viktig at staten kan yte tilskudd til lokal overvåking. Et statlig tilskudd vil ofte kunne utløse midler lokalt.

Fylkeskommunene.

Fylkeskommunens evne og vilje til bekoste fremskaffelse av overvåkingsdata er varierende. Fylkeskommunene har ansvar for store sektorer som sykehusstell og videregående utdanning. I økonomisk trange tider vil dette naturlig nok kunne gå på bekostning av oppgaver som de ikke har direkte ansvar for. Fylkeskommunens vilje til å bidra økonomisk vil derfor være mye avhengig av den politiske interesse den enkelte fylkeskommune viser. I Akershus har fylkeskommunen i 1991 bidratt med kr. 350.000,- til overvåking av Romerikevassdragene og Oslofjorden.

Kommunene.

Det er en vanskelig økonomi i de fleste kommuner. Kommunene vil i en slik situasjon kunne bli nødt til å prioritere de oppgaver de er direkte pålagt gjennom lovverket. Imidlertid legges det fra sentralt hold opp til å overføre

flere miljøvernoppgaver til kommunene b.a. gjennom videreføring av MIK-prosjektet. Det vil derfor være spennende å se hvilken gjennomslagskraft miljøvern får i de kommunale budsjetter. Det må også nevnes at miljøvernmyndighetene har mulighet til å pålegge kommunene å bidra til finansiering av overvåking av de kommunale utslipp.

Det er mitt inntrykk at interkommunale selskap kan ha en bedre økonomi til å fremskaffe vanndata. Disse selskapene har ofte en sterk posisjon, og har vel definerte oppgaver. De finansieres dessuten ofte fullt ut gjennom avgifter, og er ikke så sårbare for økonomisk trange tider i kommunene. De interkommunale selskapene kan derfor være viktige bidragsytere for fremskaffelse av vanndata.

Landbruket.

Landbruksetatene har så langt ikke selv bekostet fremskaffelse av overvåkingsdata. Det bør imidlertid reises spørsmål om ikke landbruket selv som næring har et ansvar for å dokumentere miljøvirkningen av sin virksomhet også på overvåkings siden. Miljøavgifter på kunstgjødsel bør kunne benyttes til dette.

Andre.

Mulighetene fra andre bidragsytere er mer varierende. Større bedrifter vil kunne være viktige bidragsytere. De ideelle organisasjonene har nok en begrenset økonomi til å delta i særlig grad.